

uspostavljanje zapostavljenog

Dorđe Pisarev: GOTSKA PRIČA, »Matica srpska«, Novi Sad, 1990.

zorán đerić

Požljivijim čitaocima srpske književnosti, verujem, manjkaju dela, kako strožije žanrovskog, tako i međužanrovskog karaktera. Mislim tu, pre svega, na savremenu prozu i roman, koji sporo napreduju u istraživanju i otkrivanju nepoznatih, nedovoljno prisutnih, možda i zabranjenih mesta. Srpska proza (ako izuzmemo nekoliko časnih primera, od narodnih »Mrsnih priča«, preko Crnjanskog, do retkih slobodnijih stranica kod savremenih pisaca) u suštini je stidljiva. O tabuima kod Srba može se govoriti, s tim u vezi i o odsustvu erotske književnosti. Zaključci mogu da budu pogubni: naša proza je »zakopčana«, »uškopljena«, sputana i jako uskraćena za jednu važnu dimenziju. Usmena književnost, naprotiv, svedoči nam o drukčijem stavu prema Erosu, slobodnijem seksualnom ponašanju, spontanosti koja, na žalost, nedostaje posleratnoj srpskoj prozi. Ne želim da preterujem izričući nešto za šta, ovom prilikom, nemam dovoljno prostora ni ambicija da objašnjavam, ali možda bi se moglo govoriti o frustracijama, zbog potiskivanja, o strahu i sramu koji je gušio i još uvek guši nebrojene stranice srpske proze.

Kada je u pitanju književnost koja neguje fantastiku, ili drugi vid stvarnosti, koja poseduje imaginativne moći — situacija je nešto bolja. Imamo nekoliko izuzetnih primera iz XIX veka, jednu generaciju (Kiš, Kovač, Pekić, David) koja bi mogla da se ogleda u takvom svetlu, pa Milorada Pavića i nekoliko mladih srpskih pisaca. Među njima je, svakako, i Dorđe Pisarev, koji poslednjim knjigama nastoji da uspostavi, kod nas zapostavljene, žanrove horor-tipa. Takvo opredeljenje očigledno je i u naslovima: »Strašne priče« i »Gotska priča«. Pisarev piše svoje priče strave i užasa ležerno, poigravajući se sa žanrom a ne robujući mu, ispunjavajući do određene granice zakonitosti, pravila i zadatosti, ali i parodirajući ih, prelazeći preko njih kad mu to zatreba, kad poželi da izbegne njihove klišeje i matrice.

»Gotska priča« je peta knjiga Dorda Pisareva, roman, ili, kako stoji u podnaslovu, pripoveda o Meri Seli i njenim čudnovatim doživljajima u škotskom zamku Denmori. Ništa nije slučajno, pa ni odabir imena za junakinju ovog romana: Meri Seli je autorica »Frankenštajna«, remek-dela žanra koji je, upravo ona, utemeljila. Pisarev, dakle, piše priču po klasičnom uzoru, koristeći opšta mesta kao citate, postmoderna uporišta. Razvija fabulu, tj. priču priču, ali je i neprestano prekida, narušava linearnost pripovedanja umetanjem različitih delova, novih celina, više ili manje samostalnih, ali i presudnih za očuvanje budnosti čitaoca, važnih za bogaćenje konteksta, za usloznavanje smisla, i t. sl. Ti delovi su, najčešće, iz drugog tipa slova, tako da se i vizuelno odvajaju od osnovnog teksta.

Ako prihvatimo kurentno pismo kao osnovni tekst, onda su umetnuti delovi oni koji su napisani kurzivom, nonparelom ili fetiranim pismom. Pojedine reči se odvajaju i okvirima. Uz uobičajeno izdvajanje celina u glave, neobičajeno je što Pisarev iscrtava glave svog romana. Ni to nije sve: unutar romana mogu se

prepoznati i pratiti i drugi paralelni, prividno nezavisni tokovi. Takve su, na primer, »Legende o romanu«, komentari o romanima: »Majstor i Margarita«, »Tristram Šendi«, »Gospoda Bovari«, »Oblomov«, »Veliki Mon«, »Ana Karenjina«. Duhovite, harmsovske pričice koje odudaraju od horor-teksta. Uspelo uvodenje je još jedne-humorne dimenzije.

Naklonjenost mistifikacijama ni ovde ga ne izneverava. Kao što u prethodnoj knjizi, »Strašne priče«, izmišlja pisca, njegovu biografiju i delo, tako i ovde rekonstruiše »izgubljene« tekstone. Ozbiljno pristupa tom zadatku: uverava čitaoca u autentičnost građe koju donosi, objavljuje »sačuvano« u prepisu, i fotokopirano. Nagoveštava nam kakva je (ili kakva bi mogla da bude) ta knjiga, pisana, ali ne i sačuvana, zamišljena ili nikada ne realizovana književna utopija. Uvodi nas u njen sadržaj, želi da nas zainteresuje za nešto, zbog čijeg nedostatka ćemo žaliti. Koketira sa čitaocima. Vrlo vešto održava stanje stalne tenzije, napetosti koja povećava zanimljivost i uzbudljivost štiva koje čitamo ili tek slutimo.

»Pusta zemlja« je još jedna knjiga u knjizi. To je, kako Pisarev tvrdi, »roman a c'lef«, istovremeno — »The Death book«, in memoriam jednoj prošloj literaturi. Zaista Pisarev ima puno reminiscencija na romantičnu i neoromantičnu literaturu. Ostavlja uočljive pikarske i sentimentalne tragove, ali i gomilu drugih, u kojima se može snaći samo iskusan lovac — onaj koji razlikuje prave od lažnih otisaka. Za sve druge — Pisarev postavlja svojevrstne pripovedačke zamke, zavodeći ih na pogrešne staze, ali i vodeći ih kroz priču, kroz uspešnu literarnu avanturu.

I ovom knjigom Pisarev se zalaže za »alternativnu prozu nove imaginacije«, kako to ističe u pismu — pogovoru, koji pripisuje Džonu Bartu, magu postmodernog proznog izraza. To je proza koja »ne simulira totalitet života«, proza »nove stvarnosti«, »novi svet«, »nova čednost«...

Novi roman Dorda Pisareva, »Gotska priča«, u sprezi sa svim napred iznesenim, njegovo je do sada najuspešnije delo. Umešnost pripovedanja ogleda se u pronalazenju »pravih« sadržaja, koji, dalje, pronalaze svoju pravu formu, uspostavljaju metaprozne veze između literarnih i paraliterarnih žanrova, u srpskoj književnosti prilici zanemarenih: horora, vesterna, krimića, ljubica...

Na kraju, to je autentična proza, oslobodena mnogih predrasuda koje su, na žalost, još uvek prisutne u savremenoj književnosti.

sabrana dela

Nikolaj (Velimirović)
»Sabrana dela«
Izdanje Srpske pravoslavne
eparhije zapadnoevropske

slobodan prodić

Skoro da nestavno deluje prizor koji je danas moguće doživeti u našim knjižarama: da se na policama može videti ime Vladike Nikolaja (Velimirovića) i to još na knjigama njegovih sabranih dela! Jednostavno to je nešto što, barem malo upućenijem čitaocu u pravoslavlje, predstavlja veliko iznenađenje. Jer ime tog velikog čoveka oduvek se u teološkim krugovima uzimalo kada se praktično trebalo objasniti šta to znači biti hrišćanin a tek onda, episkop pravoslavne crkve, u XX veku. Na žalost mnogo toga je doprinelo da se »običajnom« čoveku ovo ime učini potpuno nepozna-

tim i nepotrebnim, ili da se ono, kada se spominje, svrstava u grupu »onih« koji nisu odgovarali »revolucionarnim strujanjima«, i koji su sasvim sigurno, bili ti, koji su doveli do toga da toliko godina protokne i da tek sada do nas dođu njegova sabrana dela, sabrana i objedinjena, dostupna bez bojazni da, ako Vas »uhvate« sa »njima«, provedete jedno vreme u nekakvom »odgovaranju na pitanja«. Možda sad ovo izgleda malo zastrašujuće, preterano, ili ko zna kako, ali budite uvereni da je to upravo tako, i da je »slučaj« sa delima Vladike Nikolaja samo jedan, već upravo jedan od mnogih. U korak sa njegovim delima na meti bili su spisi i Patrijarha Gavriila (Dožića), recimo sa »Memorijama« (I), a o Ocu Justinu (Popoviću) da ne govorimo, jer bi se na tu temu »zabrana« moglo napisati jedna ogromna količina materijala.

No, svi smo sada u situaciji da vidimo »javno kajanje« (U ovom ili onom obliku) mnogih i da stvari konačno staju na mesta koja im pripadaju, i da nećemo morati živeti na onaj način na koji smo to morali do sada. Prema jednoj knjizi, snimljen je dosta davno jedan film u kome se nagoveštava vreme kada će samo u glavama pojedinaca biti pohranjene knjige, i tako ostati sačuvane za potonje generacije. A skoro neverovatno zvuči da je još veoma malo trebalo da se te jezive situacije prenesu, ostvare u današnjici jer neosporno je da je Pravoslavna (Srpska) crkva bila dovedena do te situacije, i da je samo uz pomoć male nekolicine ljudi sačuvana jedna vekovna tradicija, u svim tim vremenima hajki i progonstva koje su se usmeravale ka hrišćanstvu. Uz pomoć tih ljudi održavana je jedna večna vatra, koja je istini za volju, danas bila pretvorena u maleni plamičak, ali su ti ljudi svesni da je ona neugasiva, da je ona jednom za svagda data čoveku, i da je to Istina koju nam je dao Isus Hristos, i koja se čuva i prenosi kroz Pravoslavnu crkvu.

Gospod Isus Hristos ukazivao je svojim učenicima da dolaze lažni učitelji, da dolaze vukovi preobučeni u jagnjeće kože, i tih reči bili su svesni svi Apostoli i svi hrišćani koji su stradavali upravo od tih nagoveštenih vukova i učitelja. Hrišćani su verujući i živeći u rečima Gospodnjim: »Blaženi ste kada vas sramote i progone i lažući govore protiv vas svakojake rdave reči, zbog mene« (Mat.5.11), stradavali, ubijani, progonjeni upravo zbog Istine. Mnogi smatraju da su ta vremena varvarstva zauvek prošla, da su postala deo jedne legende kojim Crkva želi opravdati svoje postojanje, i ko zna šta sve još. A da se sve to nije prekinulo i da sve to još skoro istim intenzitetom traje, možemo videti i u skoroj prošlosti a i u današnjici, kada naše hramove miniraju, pale, kada ruše spomenike, kada sveštenstvu vezuju konzerve za mantije, čupaju za brade, itd. Sve to potvrđuje istinu Spasiteljevih reči, i sve to govori da će svako od hrišćana (pravoslavnih) osetiti barem jednom podrugljiv i podsmešljiv pogled ako se pomoli, prekrsti i kaže da je hrišćanin. Nekako između tih napada, progonstva stvori se neki deo vremena tišine, i tada eto uspe se na neki način čuti ista onakva pesma ptice kakva je opisana u romanu »Na zapadu ništa novo«, ali u ovom našem slučaju to vreme donelo je da se konačno jedan deo pažnje pokloni i stvaralaštvu ovog našeg stradalnika, i to je veoma pohvalan potez, jer se ovim delima omogućava današnjim i mladim i starijim čitaocima da se prvenstveno upoznaju sa Episkopom Nikolajem, a naravno i sa pravoslavnim učenjem, tj. sa Nikolajevim naporom da pravoslavlje približi narodu, bogoslovima, studentima drugih fakulteta kao i svima onima koji imaju potrebu ili iz čiste znatiželje zanima pravoslavlje. A sasvim je sigurno da će svako od njih u delima Episkopa Nikolaja pronaći nešto što će odgovarati prvenstveno njegovom uzrastu i njegovoj upućenosti u tematiku. Ako se usredsredimo na sadržaj dela, i jednostavnim navođenjem možemo prikazati u univerzalnost koju je posedovao Vladika Nikolaj; recimo tu se nalazi veoma poznati katihizis, zapravo potpuno ćemo ga predstaviti ako citiramo jedan podnaslov u samostalnom izdanju: »Katihizis Istočne Pravoslavne crkve«. To je njegovo delo »Vera svetih« od koje i dan-danas počinju svoj put podvižništva mnogi pravoslavni vernici, jer su tu, u toj knjizi na najsjažetiji i najprilagodjeniji način, toplim rečima poput roditeljskih, daju odgovori na mnoga pitanja o kojima na žalost mnogi roditelji danas nisu spo-

